

Eva Fořtová: Slovensko-česká mezijazyková homonymie – lexikální analýza na bázi Slovensko-českého slovníku (U–Ž)

Školiteľský posudok bakalárskej práce

Vo svojej bakalárskej práci Eva Fořtová spracúva tému slovensko-českej mezijazykovej homonymie, ktorej sa dosiaľ v slovenskej a českej lingvistike zameranej na lexikálnu konfrontáciu venovalo málo pozornosti. Ide pritom o tému, ako to aj autorka formuluje v úvode práce, ktorá je aktuálna z hľadiska lexikologicko-lexikografického prehlbovania odborného porovnávacieho pohľadu na slovenskú a českú lexiku a ktorá má súčasne významný presah do oblasti priamej i nepriamej mezijazykovej česko-slovenskej komunikácie. Téma a jej spracovanie vhodne zapadajú do profilu pražskej slovistiky v rámci stredoeurópskych štúdií. Prehlbovanie a sprostredkovanie poznania sémantických rozdielov formálne zhodných či blízkych slov v príbuzných jazykoch, ktorých nositelia žijú v intenzívnom jazykovom kontakte, na jednej strane prispieva k poznaniu miery zhôd a rozdielov jazykových prostriedkov ako systémových základov dvojjazykovej komunikácie, na druhej strane poznanie mezijazykových homonym, „zradných slov“, predstavuje dôležitú „profylaktiku“ vo vzťahu k semikomunikačným šumom v česko-slovenskej komunikácii. Obraz slovensko-českej mezijazykovej homonymie podaný v bakalárskej práci vychádza z analýzy lexikografického spracovania slovenčiny a češtiny v dvojjazyčných slovníkoch, pričom pri konfrontácii lexikografického spracovania aj s ďalšími zdrojmi autorka prináša mnohé nové poznatky týkajúce sa spracúvanej problematiky.

Eva Fořtová sa téme venuje na rozsiahlom lexikálnom materiáli. Spracovanie slovensko-českej mezijazykovej homonymie podáva na 178 stranách, pričom 63 strán predstavuje vlastná textová časť práce (dve kapitoly rámcované úvodom, záverom a zoznamom literatúry) a ďalších 114 strán zaberá príloha – *Zrkadlový slovník slovensko-českých mezijazykových homonym* (v rozsahu písmen U – Ž). Práca má prehľadnú a logickú štruktúru – pri opise slovensko-českej mezijazykovej homonymie ako dôležitej témy porovnávacieho výskumu autorka vychádza z charakteristiky paradigmatických vnútrojazykových vzťahov so sústredením na homonymiu, paronymiu a polysémiu, predstavuje svoje chápanie mezijazykovej homonymie so základným členením na celkovú a čiastočnú mezijazykovú homonymiu, podáva stručný prehľad doterajších prístupov k slovensko-českej mezijazykovej homonymii, približuje koncepciu spracovania slovensko-českej mezijazykovej homonymie v zrkadlovom slovníku a s ňou súvisiace problémové aj osobitne zaujímavé otázky. Zrkadlový slovník v prílohe zachytáva široké spektrum typov slovensko-českých mezijazykových homonym.

Prínos práce Evy Fořtovej možno vidieť vo viacerých smeroch. Hoci nie je prvou

bakalárskou prácou zameranou na danú tému, ktorá v tomto čase vznikla na Katedre stredoeurópskych štúdií FF UK (predstavuje jednu zo štyroch bakalárskych prác venovaných vypracovaniu zrkadlového slovníka slovensko-českých medzijazykových homoným), prináša v opore o podanú klasifikáciu medzijazykových homoným dôležité obohatenie obrazu medzijazykovej homonymie vo vymedzenom výseku slovnej zásoby zasadené do kontextu doterajšej pozornosti venovanej danej téme. Z rozsiahleho materiálu získaného analýzou prekladových slovníkov v samostatnej kapitole venuje pozornosť vybraným diferencným javom.

V časti venovanej doterajšiemu spracovaniu slovensko-českej medzijazykovej homonymie oceňujem analytickú pozornosť, ktorú autorka venovala lexikografickej inovácii v diferencnom slovníku P. Nečasa a V. Kopeckého, kde sa medzijazykové homonymá osobitne graficky vyznačujú. Pri analýze lexém z „autorkinho okruhu“ (písmená U – Ž) sledovala mieru systematickosti spracovania deklarovaného v úvode slovníka a porovnávala spracovanie lexém v slovníku P. Nečasa a V. Kopeckého so spracovaním v prekladových slovníkoch, ktoré predstavujú východisko jej spracovania zrkadlového slovníka (s hlbším zameraním na vybrané lexémy ako SK *utešený* – CZ *utěšený*, SK *vykvákat*¹, *vykvákat*² – CZ *vykvákat*). V prezentovanej analýze (doplnenej o údaje z výkladových slovníkov) autorka dokladá vedomie toho, do akej miery je skúmanie medzijazykovej homonymie na báze lexikografického spracovania závislé od lexikografickej koncepcie jednotlivých slovníkov a v nej od výsledkov lexikografického spracovania konkrétnych lexém.

V samostatnej kapitole autorka predstavuje postup pri koncipovaní zrkadlového slovníka. V jeho jadre je analýza hesiel Slovensko-českého slovníka Ž. Gašparíkovej a K. Kamiša v porovnaní s akademickým Česko-slovenským slovníkom – do zrkadlového slovníka autorka extrahovala heslá, pri ktorých zo spracovania v Slovensko-českom slovníku vyplýva, že ide o medzijazykové homonymá. Vhodne tu upozorňuje na to, že pri identifikovaní medzijazykovej homonymie bolo výraznou pomocou uplatnenie metódy prekladového ekvivalentu v oboch slovníkoch – predovšetkým pokiaľ ide o čiastočnú homonymiu polysémických lexém. Za jeden z podstatných výsledkov bakalárskej práce považujem obraz, ktorý (na základe zvolených kritérií) prináša o rozsahu slovensko-českej medzijazykovej homonymie v celku slovnej zásoby spracovanej v dvojjazyčných slovníkoch. Ukazuje sa pritom, že kvantitatívne prevažuje čiastočná medzijazyková homonymia založená na asymetrii sémantických štruktúr polysémických lexém v oboch jazykoch. Vzhľadom na rozsah sledovanej problematiky autorka do zrkadlového slovníka nezahrňa štýlové medzijazykové homonymá, lexémy, ktoré sa v medzijazykovej konfrontácii pri formálnej a významovej zhode odlišujú štylisticko-pragmatickými charakteristikami (napr. SK kniž. *upresniť* – CZ *upřesnit*). Osobitne upozorňuje aj na existenciu gramatických medzijazykových homoným /Sk *variant* (m.) – CZ *varianta* (ž.), Sk *výstroj* (m.) – CZ *výstroj* (ž.), SK *vzorka* (ž.) – CZ *vzorek* (m.)/, ktoré do zrkadlového slovníka nezaraďuje.

Z hľadiska typov medzijazykovej homonymie považujem za osobitne prínosné autorkino sústredenie pozornosti na problematiku viacnásobných medzijazykových homoným (s účasťou paronymných lexém) v samostatnej kapitole *Česko-slovenská / slovensko-česká medzijazyková homonymie s prítomnosťou grafémů ä a ě v grafické podobě lexémů*, v ktorej na 8 stranách analyzuje viaceré skupiny lexém tohto typu a osobitosti vzájomných vzťahov v každej z nich. Podrobnejšie sa tu (aj so zohľadnením spracovania vo výkladových slovníkoch, korpusových dát a súčasného textového výskytu lexém v slovenčine a češtine) venuje medzijazykovej homonymii pri lexémach ako SK *vāznica*¹, *vāznica*² – CZ *věznice*, *vaznice*; SK *vedro* – CZ *vědro*, *vedro*¹, *vedro*²; SK *venčit*, (*venčit*) – CZ *věncit*, *venčit*.

Bakalárska práca Evy Fořtovej prináša kontrastívne spracovanie bohatého lexikálneho materiálu a nový pohľad na viaceré všeobecné aj konkrétne otázky slovensko-českej medzijazykovej homonymie. Celkovo možno povedať, že autorka vo svojej bakalárskej práci preukázala orientáciu v relevantnej odbornej literatúre, schopnosť zvoliť si vhodnú výskumnú tému a samostatne plodne pristúpiť k jej riešeniu, analýze lexikálneho materiálu a písomnému spracovaniu. Popri vypracovaní zrkadlového slovníka ako hlavnej stanovenej úlohy osobitne oceňujem výber a spracovanie čiastkovej problematiky medzijazykovej homonymie týkajúcej sa lexém s formálnymi rozdielmi prezentovanými diferencnými grafémami v slovenčine a češtine. Práca spĺňa cieľ, ktorý si autorka stanovila, aj (napriek istým nedostatkom v spracovaní) požiadavky na bakalársku prácu kladené – množstvom vykonanej práce očakávania späté s bakalárskou prácou významne presahuje.

Bakalársku prácu Evy Fořtovej odporúčam na obhajobu s navrhovanou známku 1.

Praha 5. 9. 2014

doc. PhDr. Mira Nábělková, CSc.
školička